

In [ander artikel](#) is er aandacht besteed aan de relatie tussen de bewoners van het Kasteel Doorwerth en het kerkje in Heelsum, en wat dat betekend heeft voor de omzetting van een katholieke naar een protestantse kerk. In dit artikel meer aandacht voor de kerk zelf.

Het kerkje op de heuvel ligt op een stuwwal naast de Heelsumsebeek. Bij hoog water op de Nederrijn zal de kerk droog blijven. Bij het hoogwater in 1995 overstroomde de beek. De brug over de Heelsumsebeek (Kerkweg) was voor fietsers en voetgangers begaanbaar doordat er een houten stelling gebruikt kon worden.

Kerkje te Heelsum
oude ansichtkaart

Het kerkje in Heelsum is gebouwd vanaf 1517 in een laatgotische stijl.

Opdrachtgever was jonker Frederick van Voorst (1480-1535), heer te Doorwerth. De jonker heeft ook de eerste steen gelegd. Maar misschien was zijn moeder: Margaretha van Homoet (1445-1521 of 1520), wel de werkelijke opdrachtgever (zie [link](#) 1517). Twee jaar later, in 1519 kan Mr. Willem van Kerckhof, pastoor te Heelsum, de eerste lei leggen voor de dakbedekking. In hetzelfde jaar werd de kerk ook ingezegend en in gebruik genomen. In 2017 is het 500 jaar geleden dat men begonnen is met de bouw van de kerk.

DE BOUW DER KERK TE HEELSUM.

Uit Gelre, Bijdragen en Mededeelingen, Deel XXXV.
Uitgegeven te Arnhem door S. Gouda Quint in 1932.

Het behoort tot de zeldzaamheden, dat uit vroegere eeuwen berichten over den bouw eener kerk tot ons komen, zoodat men zich doorgaans moet behelpen met het zoogenaamde „lezen in de steenen“. Eene uitzondering hierop vormt de kerk te Heelsum, over welker uitbreiding eene bijlage van een voor het Hof van Gelderland gevoerd proces meer licht geeft. Deze bijlage is een extract uit een missaal, dat op het kasteel Doorwerth bewaard werd, en wel dit:

„A. D. 1517 lacht joncker Frederick van Voorst, heer te Doorweert, hier tot Heelsum van dat koer den yrsten steen, des Dinxdaechs voor sinte Gertruiden dach, der jofferen rein etc. A. D. 1519. Daermit sloech Mr. Willem van Kerckhoff, pastoor tot Heelsum, hyer boven dat hooch altaer den eersten ley“.

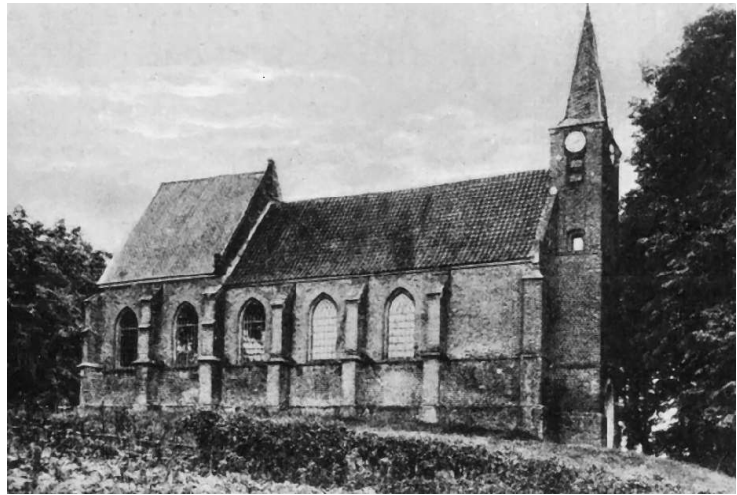
Deze uitbreiding heeft zonder twijfel in verband gestaan met de opheffing der kerk te Wolfhezen als kerspelkerk (Zie Oltmans, Het landgoed Wolfhezen, blz. 26.)

J. S. v. V.

Het gebouw.

De kerk bestond oorspronkelijk uit een eenvoudige toren aan de westzijde, waaraan het schip van de kerk werd gebouwd, onversmald overgaande in het koor. De ingang van het kerkje was in de toren. Kerk en toren zijn gemetseld van baksteen, met de afmeting 28 x 13 x 6 cm. De toren, eveneens van baksteen, heeft inwendig een afmeting van 1,50 x 2,20 meter. Een verhoogd dak verlevendigt de noklijn van het kerkje. Na verloop van tijd raakte de kerk wat vervallen en was een restauratie noodzakelijk.

Men verkocht resten van de ruïne van de kerk in Wolfheze. De opbrengst bedroeg 400 gulden. Bij de restauratie in 1656 werden enkele steunberen van het koor vernieuwd alsmede de sloten van de kerkdeuren. Ook werd er waarschijnlijk een ingang in de zuidmuur gemaakt, terwijl een later dichtgemetselde ingang in de noordmuur, tot de restauratie in 1952, nog in het tweede [travee](#) zichtbaar was. In 1657 kon de kerk weer gedeeltelijk, ingebruik worden genomen. In 1657 werden de ramen van de kerk, die toen reeds jaren stuk waren, hersteld. En in 1658 werd de nu nog in gebruik zijnde preekstoel, die afkomstig was van de Lutherse gemeente in Arnhem, in de kerk geplaatst. Het aantal lidmaten bedroeg toen 25. Voor de algehele, afbouw werden tussen 1663 en 1669 opnieuw, gelden ingezameld.

oude ansichtkaart

De kerk in 2016.

In 1670 was de kerk opgeknapt. Men stelde toen een tweetal kerkmeesters aan, waarvan er een gereformeerd en de andere Rooms Katholiek was. De kerk was intussen zo groot geworden, dat men tot het benoemen van een schoolmeester-koster kon overgaan. Voor die functie werd in 1675 een zekere Hendrik Duiken aangesteld.

In 1678 kreeg de toren een enigszins andere gedaante. Behalve dat boven de toreningang in de tweede geleding een groot venster werd dicht gemetseld, is de toren met een derde geleding verhoogd, waarin aan drie zijden galmgaten gemaakt werden. Tegenwoordig bevindt zich in de toren een elektrisch uurwerk. De huidige luidklok is in 1905 gegoten ("FUDERUNT") door de klokkengieterij Petit & Fritsen uit Aarle-Rixtel. In 2014 werden de wijzerplaten vernieuwd. Het uurwerk werkt sindsdien elektronisch en wordt automatisch op zomer- of wintertijd gezet.

In 1680 huwt de 47 jarige kasteelheer Anton H.R. rijksgraaf von Aldenburg, heer van Varel, Kniphausen en Doorwerth met de 19 jarige Charlotte Amélie de la Trémoille op 29 mei van dat jaar in Denemarken. Charlotte was een Franse Hugenote en dus protestant. Op kasteel Doorwerth komt er voor haar een kapel in de toren. Charlotte benoemt in 1680 dominee Coene tot hofprediker. In 1681 werd aan deze hofprediker vergunning verleend om ook in de kerk te Heelsum te preken. De heer van Aldenburg komt in 1680 (anderen noemen andere jaren) in Varel, Duitsland te overlijden.

Oude ansichtkaart.

Gedurende een tweetal eeuwen verliep alles zeer rustig. De Gemeente breidde zich wel uit, maar was niet in staat een eigen predikant te onderhouden. Heelsum was met Renkum één kerkelijke gemeente geworden. Er werd dan ook om beurten in een kerk gepredikt.

De zuidvleugel van de kerk is in 1859 in opdracht van Johanna Henriette Gabrielle van Schuylenburgh (1806-1878), de Douairière van de Baron van Brakell, gebouwd. Esthetisch vond niet iedereen de aanbouw een aanwinst. De dwarsbeuk was oorspronkelijk bedekt met twee zadeldaken, die later door één zadeldak werd vervangen. Er kwam ook een ingang aan de zuidzijde. Tevens werden de muren van gietijzeren ramen voorzien, terwijl in de oostzijde van het koor een ingang werd gemaakt t.b.v. een daarin gecreëerde kerkenraadkamer. Het verlaagde plafond van deze kamer diende tevens als galerij, waarop banken werden geplaatst die dienden voor het bijwonen van de

Op deze ansichtkaart zijn de 2 zadeldaken zichtbaar!

godsdienstoefening. Aan de buitenzijde is nog te zien dat de zuidelijke aanbouw aanvankelijk twee daken had, vanwege lekkages is er daarna één zadeldak gemaakt. Tevens voorzag de weduwe van Brakell de kerk van een schitterend "avondmaalszilver". Aan de buitenkant aan de zuidzijde van het koor, tussen de steunberen van het eerste travee, is het grafmonument geplaatst van J.A.P. Baron van Brakell, heer van Doorwerth, overleden in 1853, en later diens vrouw J.H.G. van Schuylenburch, overleden 1878. Ook zijn er kleinere stenen zichtbaar van Philippe Frédéric Antoine Jacques Baron van Brakell, heer van Wadenoijen en Doorwerth (1830-1918), de oudste zoon van de eerste baron en diens vrouw Anna Catharina van Dijk (1856 - 1921). P.F.A.J van Brakell was ook burgemeester van de burgerlijke gemeente Doorwerth van 1856 tot 1904. En evenals zijn vader was hij eigenaar van de kerk. Als Phillippe op 5 mei 1818 komt te overlijden willen de erven de kerk afstaan. *"Van het N. H. kerkje, dat door de familie Van Brakell aan de N. H. gemeente te Renkum ten geschenke aangeboden is, werd bericht, dat het bouwvallig is."*¹ Het duurt even voordat er in 1920 een nieuwe eigenaar werd gevonden: de Vereniging Hendrick de Keyser.

Tijdens de evacuatie van 44-45 leed dit fraaie kerkje grote schade. Na de oorlog werd er nog even in gepreekt, maar, lekkage en andere narigheden deden de kerkvoogdij, er toe, besluiten voortaan, kerk te houden. in Rehoboth dat als een phoenix uit zijn as was herrezen. Er werd toen overleg gepleegd met de Ver. Hendrik de Keyser om tot een restauratie te komen. Helaas ontbraken de middelen. In 1949 zijn de daken van schip en koor vernieuwd.

De kerkvoogdij stelde alles in liet werk om de kerk in eigen bezit te krijgen wat haar onder de eminente leiding van de heer Wolf in 1951 gelukt is.

Aan het architectenbureau Cramer en Gerritsen werd opdracht gegeven eens plannen te ontwerpen om tot herstel te komen.

Men is er van uit gegaan met zo eenvoudig mogelijk middelen de kerk te herstellen. Jammer genoeg geen volledige restauratie. Allereerst valt op dat de gaanderij verwijderd is. Men heeft nu weer het volle gezicht op het koor uit 1517. Ook de oude gotische ramen zijn er weer ingemetseld, op de plaats van de ronde raampjes uit de koorsluiting. De andere ramen behielden nog de gietijzeren constructie, Het zou aan te bevelen zijn hiervoor een speciaal fonds te vormen, om deze ramen in de toekomst nog eens te vervangen, door ramen met glas in lood. Het voornaamste doel van deze restauratie was het accent weer op het eigenlijke schip te. doen vallen. Men heeft dit bereikt door het plafond te verhogen, en te voorzien van een ronde houten kap. De dwarsbeuk ligt nu lager.

De consistorie die vroeger in het koor was is nu verplaatst naar de andere kant van de kerk. De ingang is nu in de toren en een tweetal kleine raampjes zorgen hier voor de verlichting. Wanneer, het straks met enige oude meubels zal zijn aangekleed, dan zal het een zeer verzorgde indruk maken. De preekstoel, die voorheen in het midden van de zijbeuk stond is nu verplaatst en vindt een plaats schuin tegenover de orgelgaanderij.

In de kerk hangen een zestal zeer fraaie oude koperen kronen, afkomstig uit de verwoeste Noorderkerk te Rotterdam. Het is een heel werk geweest om ze weer in de oude toestand te brengen, maar men is daar wonderwel in geslaagd, en zo geven zij een fraai relief aan het interieur.

¹ Uit: Gelre, Bijdragen en Mededelingen, XXIII, 1920, pagina XVI.

Grafkelder.

In de kerk is een grote grafkelder. De ingang aan de buitenkant van de kerk, is al jaren dicht en bevindt zich voor het monument van Van Brakell. In de kerk is de grafkelder te herkennen aan de verhoging van de vloer voor het koor.

Men vindt in de kerk de familiegraven van de heren Van Doorwerth o.a. van de familie Schellaert van Obbendorf, die in de 16e en 17e eeuw de Heerlijkheid bezat. Twee echtgenotes van Johan

De afdekplaat van de grafkelder is nog zichtbaar: Gelders Archief.

Albrecht Schellart van Obbendorf (1619 - 1676) zijn er begraven:

- Anna gravin van Hoorn (Horne), overleden in 1646;
- Dorothea Theresia de Celles - Montigny (Dorothea van Celle) (1625 - 1649).

Anna, Gravin van Hornes, die met haar beide jongestorven kinderen - een jongen en een meisje - „zeer prachtelijk is begraven in zijne kerk te Heelsom”²

Op 20 maart 1903 is Jhr. A.W. van Borssele, de laatste afstammeling van het oude geslacht Van Borssele's in de grafkelder begraven. Hij was de echtgenoot van Françoise Stephanie barones van Brakell en samen woonden ze op de Lage Oorsprong.

De heer P.F.A.J. Baron van Brakell en zijn echtgenote A.C. van Dijk zijn in respectievelijk 1919 en 1921 op het kerkhof van het Kerkje in Heelsum begraven. De kelder was vol en aangezien de echtgenote niet van adel was kon zij als zodanig niet worden bijgezet. Hun beider graf is geruimd in 1999. De stenen van het graf, zijn bewaard, en later in de zogenaamde “ere-galerij” geplaatst. Dat is de meest westelijke rij op het kerkhof. Bij het ruimen van het graf is er als aandenken een kleine gedenksteen bij de muurplaat van zijn vader geplaatst.

De begraafplaats aan de zuidzijde van de kerk stamt evenals de aanbouw uit 1859 en is in 1971 uitgebreid.

Orgels.

In 1860 werd de kerk verrijkt met een kerkorgel, dat in 1944 werd verwoest. In literatuur en de website van de pkn-heelsum.nl wordt 1864 als jaar van het eerste orgel genoemd. Elders is ook 1861 of zoals [hier](#) is 1864 te vinden. Maar mevrouw J.H.G. van Schuylenburch, de Douairière van Van Brakell schenkt in 1860 een orgel, volgens: *De Nederlandsche Hervormde Kerk, in haren uitwendigen toestand uit 1865, pagina 42*. In de 2017 publicatie: 500 jaar Kerkje op de Heuvel Heelsum, wordt 1861 genoemd.

In 1859 verschijnt er een advertentie in de krant:

KERKORGEL.

Men verlangt te Koopen een **ORGEL**, geschikt voor een Kleine Kerk, dat goed geconserveerd is en waarvan de stemmen wel geintoneerd zijn. Opgave van Prijs en waar te bezigtigen. Brieven *franco*, ter **Secretarie van het Kasteel Doorwerth**.

Opregte Haarlemse Courant 16-12-1859

Gelet op de datum, lag het in de bedoeling om dit orgel te schenken aan het kerkje op de Heuvel. Dan klopt het jaar 1860. Mevrouw Schuylenburch is de douairière van de baron Brakell Doorwerth. Nu weten we alleen nog niet of Doorwerth er in is geslaagd om een tweedehands orgel te verwerven, of dat er toch een nieuw orgel is gekocht..

In ieder geval is het orgel is vermoedelijk door de orgelbouwer Frederik Samuël Naber uit Deventer gebouwd. Geen idee of de Zaltbommelse firma N.A. Naber & Cie die hier in een advertentie wordt genoemd, familie is.

Na de oorlog komt er een nieuw orgel van C. Verweys, Melodiaorgelfabriek te Amsterdam. Doordat

Monumentenzorg eisen stelde aan het voorfront, duurde het tot 1953 voordat het orgel in gebruik kon worden genomen. Het voorfront is een ontwerp van de architect Gerretsen & Cramer uit Arnhem. Met koperen kronen, afkomstig uit de verwoeste Rotterdamse Noorderkerk en het daarbij behorende doopvont en een Statenbijbel, een geschenk van de Fam. Verschoor, was de kerk in 1953 weer compleet. Vaste organist was de heer J.G. van Leersum. De bekende heer Feike Asma heeft het orgel bespeeld bij de feestelijke ingebruikname.

Als het Verweys orgel aan vervanging toe is, besluit men in 1998 het monumentale D. van Rossum orgel (uit 1864), afkomstig uit de grote Hervormde kerk van Abcoude aan te kopen. Dit orgel, gerestaureerd door orgelmakerij Gebr. Reil uit Heerde, werd in 2004 in gebruik genomen.

Dirk van Rossum bouwde in 1864 een nieuw orgel voor de Hervormde kerk te Abcoude. Het orgel is in 1956 gerestaureerd door A. Bik. De oorspronkelijk hier gebouwde Aeoline was al vrij snel na de oplevering van het orgel niet meer bruikbaar. In 1968 werd het orgel afgebroken en opgeslagen bij de firma Reil, terwijl de kas met het front in de kerk bleven

* * De Ondergeteekende verklaart hiermede, dat het **ORGEL** in de Hervormde Kerk te **Heelsum**, op last van Mevrouw de Douairière Baronesse **VAN BRAKELL DOORWERTH**, door den Heer **N. A. Naber**, te Zalt-Bommel vervaardigd, gedurende één jaar bespeeld, in alle opzichten aan de goede verwachtingen, zoowel wat constructie als intonatie betreft, voldoet; waarom, wegens bijzondere tevredenheid, de genoemde Heer **N. A. Naber**, bij deze wordt aanbevolen.

Doorwerth, J. G. H. VAN DER DUSSEN.
1 October 1861.

Uit de Opregte Haarlemsche Courant van 08-10-1861.

staan. Klaas Bolt keurde het orgel af voor restauratie. Het Van Rossum-binnenwerk is in 2003/2004 opgebouwd in de Hervormde Kerk van Heelsum. [Link](#)

De preekstoel.

De preekstoel is afkomstig van de Lutherse gemeente in Arnhem.

*“De volgende zondag, 20 december 1657 greep de magistraat in. De jongste burgemeester Wilhelm Huygens en schepen Gijsbert van Brienen, vergezeld van stadsdienaren verstoorden de Lutherse dienst. De namen van de aanwezigen werden genoteerd en vooraanstaande leden als Ernst Achterberg, Jan Nordberg, Casper Steltsenberg en Andries Graeff werden bedreigd met het verlies van hun burgerschap. Preekstoel, stoelen en banken werden verwijderd. De preekstoel werd naar de gereformeerde kerk van Heelsum gebracht. De Lutheranen bleven echter volharden in de uitoefening van hun godsdienstoefeningen en wel bij gemeenteleden thuis.”*³

De preekstoel werd in 1658 in de kerk geplaatst. Na het herstel van de WW II schade is de preekstoel op een ingekort voetstuk weer in het gerestaureerde bedehuis aangebracht. Een ander verhaal: de toenmalige predikant had last van hoogte-vrees.

Kerkelijke gemeente.

In 1519 begint de kerk als een zelfstandige Katholieke parochie. Daarvoor kerkte men in de kapel naast de Kapelleboom in Doorwerth.

Eerst in 1657 verdwijnt de Katholieke gemeente formeel en trachten de Protestanten de kerk in gebruik te nemen. ([Zie dit artikel](#)). De Protestante gemeente is klein en valt tot 1926 onder de Hervormde Gemeente Renkum. Het ledental van Heelsum breidde zich in de loop der jaren aanmerkelijk uit in 1657 waren er 25 leden in 1719: 119, en in 1810 waren er 252, terwijl omstreeks 1850 er al 300 leden waren. Op 11 juli 1926 werd de Nederlands Hervormde Gemeente Doorwerth - Heelsum zelfstandig. In 1951 kwam de kerk eigendom van de gebruiker, de Hervormde Gemeente Doorwerth - Heelsum.

In 1957 werd de kerkelijke gemeente door de groei van inwoners, met name in Doorwerth, in twee wijkgemeenten gedeeld. Wijkgemeente 1 werd Heelsum, wijk 2 werd Doorwerth en Heveadorp, met elk een eigen predikant. Omdat er nog geen kerk in Doorwerth was, week men voor de diensten uit naar een overblijflokaal in de fabriek van Hevea, daarna naar een ruimte in de Rehobothschool aan de Johanitterweg in Doorwerth en nog later in het verenigingsgebouw 'de Zaaier' in Heveadorp. In 1969 werd in Doorwerth een nieuwe kerk in

Uit de Arhemsche courant 12-01-1913

³ Uit: Verboden en getolereerd, een bijdrage tot de geschiedenis van de Evangelisch - Lutherse Gemeenten te Arnhem in de 17de en 18de eeuw, door K.G. van Manen. Vereniging Gelre; bijdragen en mededelingen 1992.

gebruik genomen, deze kerk, Bentincklaan 7 te Doorwerth ging in 1973 de 'Ontmoetingskerk' heten.

In 1976 was de kerkelijke gemeente 50 jaar zelfstandig. Reden om de kerk te voorzien van vier vensters in de noordwand, gemaakt door de Lutherse predikant-glazenier [P.H.G. Kok](#). J. Kooyman heeft de twee ramen in de zuidvleugel ontworpen. Deze ramen zijn geschonken door mevrouw Koers. De twee ramen in de zuidvleugel, aan de westzijde zijn geschonken door de familie Fréni.

Rond 1980 begint de Samen op Weg beweging, een toenadering hervormde gereformeerde kerken met als resultaat in 1996 een Verenigde Protestantse Gemeente Doorwerth - Heveadorp. In 2004 ontstaat de PKN uit een fusie van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerk en de Evangelisch-Lutherse Kerk. Sindsdien is de naam De Protestantse Gemeente van Heelsum-Kievitsdel. [Link](#).

De Heer Ph. F. A. J. baron van Brakell Doorwerth, te Dorenwerd, herdacht heden onder zeer vele blijken van belangstelling den dag, waarop hij voor 35 jaren tot burgemeester van die gemeente werd benoemd. De ingezetenen hadden een belangrijke som bijeengebracht, waarvoor zij een zeer eigenaardig geschenk hadden aangekocht, nl. een torenuurwerk en wijzerborden, hetwelk zij den jubilaris aanboden om te plaatsen in zijn kerkgebouw te Heelsum.
10-01-1891, Het nieuws van den dag : kleine courant

De oorlog.

De luchtlandingen van de geallieerden op zondag 17 september 1944 maakten dat er in de directe omgeving hevig gevochten werd. Na de evacuatie van de Engelsen over de Rijn op 25 september verhevigen zich de geallieerde beschietingen van het nieuwe front waarin ook de gemeente Renkum zich bevond. De bevolking van Heelsum moet op 1 oktober 1944 evacueren. Bij terugkomst in de maanden juni en juli 1945 werd alles in ontredde toestand aangetroffen. Van de kerk is met name het dak zwaar beschadigd. Na de oorlog was er veel geldgebrek. Eerst in 1949 werden de daken van schip en koor vernieuwd. Na 1951, als de kerkelijke gemeente zelf eigenaar is, begint een grote

Bron: Gelders Archief.

restauratie onder leiding van het architectenbureau Gerretsen & Cramer te Arnhem. Men zag dat er achter een gestukadoord plafond (uit 1859) een gewelfde dakconstructie zat. Deze oudere constructie is weer terug gebracht. Ook het gestukadoorde plafond, dat zich in het oude koorgedeelte bevond, verviel. De kerkenraadkamer werd verplaatst van de koorzijde naar de torenzijde. De ronde raampjes uit de koorluiting werden verwijderd en in de daar gedichte vensters, oud-gotische ramen aangebracht. De andere ramen behielden

hun gietijzeren constructie. De preekstoel, die voor deze restauratie midden voor het in 1859 gebouwde zuidvleugel stond, werd, nadat het voetstuk was ingekort, verplaatst naar de N.W. hoek. In 1952 werden in de vensternissen vier muurschilderingen gevonden van grijs op zwarte velden. Elk stelde een geraamte voor. Omdat bij nadere beschouwing zij niet van enige betekenis bleken te zijn, zijn deze schilderingen verwijderd. In 1976 is de restauratie voltooid met het aanbrengen van de gebrandschilderde ramen.

De twee in de zuidbeuk staande koorbanken, stonden oorspronkelijk voor het koor en zijn nog van voor de oorlog. Het regenwater dat door het kapotte dak kwam heeft deze twee banken gespaard.

Eind 40-er jaren. Herv. Kerkje van Heelsum (toen nog met aangebouwd "lijkenhuisje")

Uit de verzameling van het Historisch Genootschap Redichem. In de tekst staat: Eind 40-er jaren. Herv. Kerkje van Heelsum (toen nog met aangebouwd "lijkenhuisje"). Denk dat het jaartal niet klopt. Eind jaren 40 is het dak wel door Vereniging de Keyser hersteld, maar de muren en ramen komen eerst na 1951 aan de buurt.

Een schildering gevonden in 1952.

Priesters en Predikanten.

Toen de kerk in Heelsum werd gebouwd, bedienden de Katholieke priesters uit Renkum, ook de nieuwe parochie in Heelsum.

- 1517-1539 mgr. Willem van (den) Kerckhof (Kerkhoff) Ook pastoor in Renkum en Wolfheze.
- xxxx-1548 Gerardus Rottum (Rotten, Rossen) pastoor in Heelsum en Wolfheze in 1548.
1548-xxxx Johan Rutgers(s) in elk geval van 1554 tot in 1556. Hij is een beschermeling van de heer van Doorwerth, die hem a.h.w. in de kerk van Heelsum parachuteert, terwijl daar Carel Van Schevichaven, aangesteld door de bisschop van Utrecht, als priester werkzaam is. Het daaruit voortvloeiende geschil wordt in 1556 voorgelegd aan het Hof van Gelre dat de zaak doorschuift naar Johan Van Wytenhorst, voogd der unmondige kinderen van den Doorwerdt. Deze antwoordt dat het huis Doorwerth veel steun heeft verleend aan de Heelsumse kerk o.a. door tot 3 maal toe als de kerk een pastoorsvacature heeft, een priester van de Doorwerthse kapel ter beschikking te stellen en dat hij hoopt dat Rutgers. in de kerk kan aanblijven. - De afloop van het geschil is onbekend. Johan Rutgers. Onvangt voor zijn pastoorschap in Heelsum omstreeks 1555 omtrent ongeveer VIII molder roggem jaerlick incommende. ⁴
- 1580-1606 Pastoor Arnt Hendriks. Na de kerkhervorming rond 1580 was Pastoor Arnt Hendriks nog tot het begin van de 17de eeuw in functie. De pastoor onderwees ook de kinderen van Johan Schellart van Obbendorf (1560 - 1614), op het kasteel. De pastoor was zeer bemind bij de ingezetenen. Omdat de heer van Doorwerth Rooms-katholiek was, hoefde men van hem geen medewerking tot invoering van de Hervorming te verwachten. Uit het [kerkbezoek vanuit Kasteel Doorwerth](#)
- In 1580 worden eigenlijk alle R.K. kerkelijke goederen onteigend. Ondanks de verboden (plakkaten) van het Gelderse Hof is het mogelijk dat afgezette priesters nog enkele jaren 'in 't geheim' dienst hebben gedaan. Evenals in Wageningen heeft de eigenlijke hervorming zich in Renkum pas na jaren kunnen doen gelden. De katholieken werden in hun verzet gesteund door de heren van Grunsfoort en Doorwerth die aan het katholicisme trouw bleven. In Heelsum bijvoorbeeld bleef pastoor Arnt Hendriks tot aan zijn dood in 1606 nog in functie dank zij de Doorwerthse steun. In 1582 had het hof bepaald dat de niet-katholieke godsdienst de enige gedulde eredienst zou zijn. In 1587 was er al een verbod ingesteld tot het opdragen van de H. Mis, het bedienen van het H. Doopsel en de katholieke huwelijksluiting. Rondtrekkende priesters vonden onderdak op de kastelen. Tot het jaar 1651 boden de bewoners van het kasteel Grunsfoort nog geruime tijd gastvrijheid aan een priester. En Doorwerth beschermde de Heelsumse kerk tot 1657. Gerard de Bruijn uit Utrecht werd in 1666 tot pastoor in Wageningen benoemd. Hij woonde op het kasteel Grunsfoort en doopte, kinderen uit Renkum, Heelsum, Doorwerth en Oosterbeek.
- 1593-1598 ds. Cornelius Fransz. Polletz. Gaat naar Ter Aar.
1598-1607 Hubertus Arnoldi Heinsberg (of Heynsbergen). Ook predikant van Oosterbeek. Gaat naar Schelluinen in 1607.

⁴ Uit: Oud-Wolfheze, kerspelen en dorpen: een reconstructie, Jansen, Henk, 2008.

1607-1609	Bartholomeus Schrantz (of Schrantzius ⁵). Was in 1607 verdreven uit Diepenheim en moest in 1609 uit Heelsum vertrekken vanwege overspel geruchten. Ook predikant van Oosterbeek.
1609-1610	vacature.
1610-1636	Georgius Heshusius, de eerste Hervormde predikant aan wie in het jaar 1617 door de Classis het opzicht en zorg over Heelsum is opgedragen. Lees het artikel over het kerkbezoek vanuit Kasteel Doorwerth over de weerstand die Heshusius ondervond bij en na zijn benoeming. Overleden in 1636.
1637-1671	Samuel Heshusius. De oudste zoon van G. Heshusius. Overleden in 1671.
1657	Na deze datum is de kerk Protestant.
1672-1718	Johannes (ab) (van) Arrel (Arl). Na zijn overlijden in 1718 is er weer gekibbel over wie nu een dominee benoemd, Kasteel of Kerk. Zie de link bij G. Heshusius hierboven.
1684-17xx	ds Coene (kennelijk alleen Heelsum ⁶).
rond 1700	ds Keundt. ⁷
1719-1750	ds Albertus Hansen, overleden in 1750.
1750-1782	Wilhelmus Heshusius, overleden in 1782.
1783-1790	ds. Jacobus van Marienhof, vertrokken naar Schiedam.
1792-1798	ds. Hermannus Pauw, vertrokken naar Krommenie. (D.H. Pauw uit <i>Maandelyksche uittreksels of Boekzaal der geleerde waereld, 1798</i>)
1798-1805	ds. Didericus Boot, vertrokken naar Werkendam. (D. Boor, uit <i>Maandelyksche uittreksels of Boekzaal der geleerde waereld, 1798</i>)
1805-1817	ds. Heiliger Jacob Wunder, vertrekt in 1817 naar Gorinchem
1817-1857	ds. Johannes Arnoldus Smits. Overleden in 1857.
1859-1868	ds. Hendrik A. Gann Dun, overleden in 1868.
1869-1877	ds. Bastiaan Mossel, overleden in 1877.
1879-1884	ds. Everard Egidius Gewin, vertrokken naar Utrecht.
1885-1886	ds. Dirk Martens Boonstra, vertrokken naar Oud-Alblas.
1888-1891	ds. Dirk Cladder, vertrokken naar Schoonrewoerd.
1892-1901	ds. Christoffel Ynzonides, vertrokken naar Elburg.
1901-1905	ds. Gerhard Nijhuis, overleden in 1905.
1905-1907	vacature.
1907-1908	ds. Jan Daniel de Lindt van Wijngaarden, vertrokken naar Putten.
1908-1916	ds. Hendrik Antoon Heyer, vertrokken naar Vlaardingen.
1916-1918	ds. Jacobus Gerardus Dekking, vertrokken naar Putten.
1918-1927	ds. Pieter de Looze, blijft wel werkzaam in Renkum.

⁵ Zie Gelre, Bijdragen en Mededelingen, XXV, 1922, pagina 119

⁶ De hertogin de la Trémouille, die na den dood van den graaf van Aldenburg op den Doorwerth bleef wonen, hield er een rijke hofhouding op na. Zij had als hofprediker aangesteld zeker den Ds. Coene. Deze vervoegde zich in 1684 in de vergadering van de Classis van Overveluwe, met verzoek om machtiging om voor de hertogin in de kerk te Heelsum te mogen prediken. Uit Gelre, Bijdragen en Mededelingen, XXVI, 1923, pagina 58

⁷ Wij vinden nog vermeld, dat Ds. Keundt in het jaar 1700 en volgende jaren, namens de vrouwe van Doorwerth, tweemaal in de week te Heelsum kwam prediken en catechiseeren, terwijl de predikant van Renkum den gewonen dienst deed. Uit: zie noot 4.

Heelsum gaat in 1929 zelfstandig verder, zonder Renkum.

- 1927-1929 ds. Geert Grootjans. Ook werkzaam in Doorwerth en Heveadorp. Vertrekt naar Vlaardingen.
- 1929-1934 ds. Rutger Jan Dirk Beerekamp. Ook werkzaam in Doorwerth en Heveadorp. Vertrekt naar Werkendam. Beerekamp en zijn gezin wonen op de Koninginnelaan 48.
- 1934-1947 ds. Eben Haezer Broekema. Ook werkzaam in Doorwerth en Heveadorp. Vertrekt naar Waardenburg – Neerijnen.
- 1948-1974 ds. Franciscus Hermanus Johannes Bik. Ook werkzaam in Doorwerth en Heveadorp. Na 1974 emeritus.
- 1975-1995 ds. Theodorus Pieter Pol.

Predikanten van de Hervormde Gemeente Heelsum-Kievitsdel opgericht in 01-01-1995

- 1995-1995 ds. Theodorus Pieter Pol.
- 1995-1998 ds. Dirk Heuvelman.
- 1999-2004 ds. G. van Asselt.
- 2002-2004 ds. Wim P. van der Aa. Predikant voor bijzondere werkzaamheden ten behoeve van de zorgcentra Rijnoeverhoven: Heidestein, Beekdal. Mooi-Land.
- 2004-2013 ds. Herman O. Molenaar.
- 2015-heden ds. Wouter J. J. Koelewijn (werkt sinds 1997 in Renkum).
- 2015-heden ds. Leendert Jan van Lingen.

Literatuur:

J.M. van den Berg, Magnalia dei: de geschiedenis van het kerkelijke Doorwerth-Heelsum [Uitgegeven bij de herdenking van het 50 jaar zelfstandig zijn van de Hervormde Gemeente Doorwerth-Heelsum 1926-1976] (Oosterbeek 1976).

Dick van Beek, Historie in Woord & Beeld, van de dorpen Renkum, Heelsum, Doorwerth, Heveadorp, Wolfheze en Oosterbeek, Heelsum 2006, ISBN 909020365-6.

Nic. Jansen: [Van grote en kleine dingen](#). Grepen uit het 100-jarig bestaan van de Gereformeerde Kerk van Renkum en Heelsum, 1989.

Nog uitzoeken:

Ned. Herv. Kerk. Beroepen: te Renkum en Heelsum: J. van den Berge, te Oost-Kapelle.

Het nieuws van den dag: kleine courant 08-11-1878